

УДК 378.1
378.4

Рекомендовано Вченою радою
Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.
Протокол № 3 від 29 жовтня 2012 р.

Видання здійснено за сприяння Міжнародної Експертної Агенції
"Консалтинг і Тренінг" та Східно-Європейського інституту Психології

Редакційна колегія випуску:

Кремень В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П.,
Квит С.М., Новіков Б.В., Ляшенко О.І., Коцур В.П., Моренець В.П., Ожоган В.М.,
Рик С.М., Онкович Г.В., Федорова І.І.

Відповідальний редактор випуску:

Маноха І.П.

Гуманітарний вісник – Додаток 1 до Вип. 27, Том V (38) : Тематичний випуск "Вища освіта України
у контексті інтеграції до європейського освітнього простору". – К.: Гнозис, 2012. – 562 с.

У тематичному випуску вміщені наукові статті фахівців з питань вищої освіти, присвячені актуальній проблемі входження України до європейського освітнього простору. Перспективи євроінтеграційних процесів у сфері вищої освіти, вимоги Болонського процесу та питання готовності України відповідати цим вимогам, моніторинг якості освіти, стандарти європейського освітнього простору та завдання, що стоять перед вищою освітою України сьогодні - ось далеко не повний спектр проблем та питань, до висвітлення та спроби розв'язання яких звертаються автори випуску. У центрі уваги також питання управління якістю освіти, перспективи запровадження механізмів сучасного освітнього менеджменту, а також - умови й напрями оптимізації та розвитку вищої освіти України в сучасних умовах. Для фахівців-освітян, науковців, дослідників психолого-педагогічних та управлінських проблем розвитку освітньої справи в Україні та за її межами.

ISBN 978-966-8840-94-7(5)

- © Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди, 2012 р.
- © Національний університет "Києво-Могилянська академія", 2012 р.
- © НТУУ "Київський політехнічний інститут", 2012 р.
- © Східно-Європейський Інститут Психології, 2012 р.
- © Видавництво "Гнозис", 2012 р.

Болонський
в Україні. ЄІ
Управління
Моніторинг
Сучасний о
засоби реал
Послідовні
як європей
Новітні зас
Психолого-
стандартів

ВОРОВКА М.І.,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки і педагогічної майстерності,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Б.Хмельницького, м. Мелітополь

КУЧИНА Л.І.

старший викладач кафедри педагогіки
і педагогічної майстерності,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Б.Хмельницького, м. Мелітополь

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті проаналізована проблема підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності. Ключові слова: інноваційна діяльність, готовність до інноваційної діяльності та її компоненти.

В статье проанализирована проблема подготовки будущих учителей к инновационной деятельности. Ключевые слова: инновационная деятельность, готовность к инновационной деятельности и ее компоненты.

The paper analyzes the problem of training teachers to innovation. Keywords: innovation, commitment to innovation and its components.

Проблема формування готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності передбачає широке, цілісне вивчення особистості педагога, його педагогічних, творчих, комунікативних здібностей. Проте вона повинна вбирати обґрунтування системи мотивації, стимулювання педагогів до цієї діяльності з метою подолання опору.

Умовою здійснення інноваційної діяльності є готовність майбутніх учителів до осмислення, розуміння і на цій основі - до реалізації даної діяльності. Звідси й випливає завдання організації цілеспрямованого професійно-педагогічного процесу підготовки та становлення майбутніх педагогів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дає підстави зробити певні узагальнення щодо поняття "готовність майбутнього вчителя до інноваційної діяльності". За А.Марковою у вузькому розумінні - це готовність до новаторства, готовність до пошуку та знаходження принципово нових, раніше відсутніх і не відображених в

літературі задач, засобів і прийомів діяльності (локальних - тих, що стосуються окремих методів і форм або системних - тих, що ведуть до усвідомлення нових, високоефективних систем навчання та виховання). В широкому розумінні "готовність до інноваційної діяльності" - це здатність до відкриття вже відомого в науці та практичній діяльності поєднання методів, прийомів та умов їх використання, яка виникає в результаті сформованості дивергентного мислення [1, с. 86].

За М.Поташником, готовність майбутнього вчителя до інноваційної діяльності - це готовність до діяльності, в результаті якої народжується дещо якісно нове, яке має риси не повторюваності, оригінальності та загальноісторичної унікальності [3, с. 253].

В.І.Загвязинський, спираючись на праці Л.Ф.Спіріна [4, с. 243-251], зазначає, що формування готовності майбутнього вчителя до інноваційної діяльності досягається шляхом просування студента через проміжні етапи на більш високі рівні, і виділяє чотири рівні: 1) інтуїтивний рівень. На ньому майбутній вчитель оволодіває певною сукупністю перед педагогічних вмінь (вміння вислухати співрозмовника та висловити свої думки, виявляти терпіння та витримку, тощо), але часто ще не бачить педагогічного смислу певних ситуацій, діє за інтуїцією, не вміючи пояснити та обґрунтувати свої дії; 2) репродуктивний рівень. Під час діяльності майбутній вчитель не виходить за межі відомих йому правил та інструкцій, надає перевагу роботі за підказкою та перевіреним зразкам та стандартам; 3) репродуктивно-творчий рівень. У майбутнього вчителя формується система науково-педагогічних знань, умінь та навичок, які дозволяють в цілому успішно здійснювати викладання, приймати правильні рішення не лише в типових, а й в дещо змінених умовах. Однак, в безперервно змінних педагогічних ситуаціях студент ще не вміє приймати оригінальних рішень, і в нього недостатньо розвинена здатність до прогнозування та передбачення результатів своєї діяльності; 4) творчий рівень. Досить яскраво виявляється педагогічно-інноваційна спрямованість особистості, прагнення до пошуків та раціоналізації, добре розвинуті узагальнюючі професійні вміння, в тому числі аналітичні, прогностичні, конструктивні. Засоби розв'язання педагогічних завдань найчастіше є оригінальними, можна відмітити пошук найкращих, а інколи й нових методик, засобів та прийомів педагогічної діяльності.

Креативний і рефлексивний компоненти готовності до інноваційної діяльності розглядає І.Дичківська. Креативний компонент породжений творчим характером інноваційної діяльності і реалізується в оригінальному розв'язанні педагогічних завдань, імпровізації і експромті майбутнього вчителя. Рефлексивний компонент характеризує пізнання і аналіз майбутнім педагогом явищ власної свідомості та діяльності [2, с. 285-288].

Отже, проаналізувавши точки зору різних науковців, готовність майбутніх учителів до інноваційної діяльності ми розглядаємо як їх потенційну здатність до здійснення творчої інноваційної педагогічної

діяльності, яка формується в процесі спеціально організованої професійної підготовки і зумовлена рівнем розвитку професійних та особистісних якостей майбутніх педагогів, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності. За таких умов, формування готовності майбутнього вчителя до інноваційної діяльності розглядається як процес створення у навчально-виховному процесі вищого навчального педагогічного закладу таких психолого-педагогічних умов, які сприяють активному засвоєнню теоретичних знань і практичних умінь у процесі особистісно-орієнтованої розвивальної взаємодії в системі “викладач-студент”.

Нами з'ясовано основні мотиви (зовнішні та внутрішні) майбутніх учителів та виявлено особливості мотиваційної сфери щодо здійснення ними інноваційної діяльності.

Із внутрішніх мотивів 58% респондентів віддали перевагу прагненню поглибити знання з педагогіки та методики викладання навчальних предметів, педагогічної інноватики; 16% - інтересу до інноваційної діяльності, 9% - здатності активізувати інноваційну діяльність колективу школи; 17% - особистісному розвитку завдяки використанню інноваційних технологій управління. Із зовнішніх мотивів 23% анкетованих вибрали бажання налагодити ефективну співпрацю учасників інноваційної діяльності; 37% - спрямованість на підвищення результативності навчально-виховного процесу на інноваційній основі; 12% - можливість покращити організаційну культуру інноваційного закладу; 19% - розширення нових форм взаємодії з іншими навчальними закладами та науковими установами; 9% - пошук шляхів розвитку школи на інноваційних засадах; бажання бути лідером.

Аналіз даних дозволяє встановити потреби та мотиви щодо здійснення інноваційної діяльності майбутніх учителів. Серед внутрішніх мотивів доміантними є прагнення майбутніх учителів школи поглибити знання з педагогічної інноватики (58%); серед зовнішніх мотивів - спрямованість на підвищення результативності навчально-виховного процесу (37%).

За результатами опитування майбутніх учителів, здійснено рейтинг їхніх особистісних характеристик, розвиток яких би (на думку респондентів) позитивно вплинув на їх підготовку до інноваційної діяльності. Найвищий рейтинг отримали такі особистісні якості майбутнього вчителя школи: яскрава особистість (14,8% респондентів); чесність та ініціативність (13,0%); упевненість у собі, соціальні й економічні знання (11,3%); здоровий глузд, комунікативність, мотивованість до інноваційної діяльності (8,6%); інноваційний потенціал (9,5%); високий рівень інтелекту й знань (6,9%); наполегливість, високі вольові якості (6,0%). Низький рейтинг отримали: особистісна відповідальність, творча самореалізація, аналітичний склад розуму, діапазон мислення, самостійність, уміння самовизначатися (1,7%).

Майбутні вчителі, що працюватимуть в інноваційному режимі, мають володіти специфічними професійними та особистісними

компетентностями. Тому нами вивчалася й оцінювалася готовність майбутніх учителів до інноваційної діяльності, зокрема їх творчий потенціал і стан сформованості професійно-особистісних якостей. Оцінка стану готовності майбутніх учителів здійснювалася за такими компонентами: мотиваційний, професійний, креативний.

Аналіз результатів оцінки професійної компетентності майбутніх учителів свідчить про те, що цей компонент їх готовності до інноваційної діяльності має значення, яке відповідає лише середньому рівню. При цьому найсильнішою стороною є їх здатність використовувати інноваційний досвід колег, що працюють в умовах інноваційного режиму. Це і є одним із резервів рівня підвищення професійності майбутніх учителів. Слабкими сторонами професійної готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності є невисокий рівень знань з теорії інноватики та володіння методами педагогічного дослідження.

Наступним компонентом готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності є креативність як внутрішня особливість якості лідера. Серед критеріїв, що характеризують креативність майбутніх педагогів, набрали максимально можливу кількість балів такі: “чітка, переконлива позиція щодо інноваційної діяльності”, “професійний підхід до проблем інноватики”. Найменшу кількість балів набрав критерій “незалежність суджень”. Завдяки двом попереднім критеріям креативність майбутніх учителів оцінена як така, що відповідає високому рівню.

Компонент мотивованості є також важливою органічною складовою готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності. Пріоритетними критеріями її оцінки виявилися “зацікавленість в інноваційній діяльності” та “створення атмосфери підтримки в школі новацій”. Найменшу кількість балів отримав критерій “прагнення до особистого внеску в інноваційний процес”. Гіпотетично можна назвати дві причини цього стану: перша - недостатнє володіння теоретичними основами інноватики; друга – розуміння завантаженості вчителя іншими видами діяльності, які відволікають від інноваційного аспекту.

Розглянемо цифрові результати картки педагогічної самооцінки майбутніх учителів щодо готовності до інноваційної діяльності. Вони виявилися такими:

- рівень мотивованості: високий - 27 %, середній - 49%, низький - 24%;
- рівень креативності: високий - 55 %, середній - 36 %, низький - 9%;
- рівень професійних якостей: високий - 19 %, середній - 63 %, низький - 18 %.

За даними опитування майбутніх учителів з'ясовано, що вони потребують допомоги зі всіх специфічних питань інноватики, теорії та практики інноваційної діяльності. Рівень стану готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності - середній. Нами під час констатувального експерименту встановлено, що студентам вищих

навчальних закладів необхідна професійно-педагогічна підготовка до інноваційної діяльності.

На основі бесіди із заступниками директора Мелітопольської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 14 (Бугаєнко Т.В., Дервіш О.В., Гаркушко Т.О.), які безпосередньо працюють зі студентами під час проходження ними педагогічних практик встановлено, що від підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності залежить: створення умов для розкриття природних здібностей учнів і колег; широке застосування в роботі колективу новітніх досягнень теорії управління та педагогічної науки; психологічний супровід інноваційної діяльності учасників навчально-виховного процесу; підвищення рівня співпраці, взаємопідтримки та взаємодопомоги між колегами; підвищення самоконтролю та взаємоконтролю; обґрунтований вибір освітніх технологій інноваційної діяльності; формування колегіальних відносин; популяризація педагогічного досвіду; посилення взаємодії між учителями, батьками та учнями; активне відношення до інновацій; генерація інноваційних ідей; здатність майбутніх учителів до впровадження нововведень з метою покращення результатів навчально-виховного процесу.

Зазначені вище результати дослідження спонукають до висновку, що традиційна практика підготовки майбутніх учителів не забезпечує достатнього рівня формування їх готовності до інноваційної діяльності в загальноосвітньому закладі. Це зумовлено, на наш погляд тим, що в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів інноваційний аспект окремо не виділяється і, відповідно, не сприймається студентами як необхідний компонент і як функція професійної педагогічної діяльності. У результаті студенти не мають уявлення про структуру інноваційної діяльності. З іншого боку, навіть часткові теоретичні знання про інноваційний аспект загальноосвітнього закладу, які не інтегровані в систему знань і не актуалізовані в практичній діяльності, так і залишаються лише теорією, не закріплюються в управлінських вміннях та навичках, відсутністю у навчальному плані курсів, що сприяють комплексній реалізації завдань формування готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності. На нашу думку, для підвищення рівня готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності, варто для студентів четвертого курсу запропонувати спецкурс “Інноваційна діяльність сучасного вчителя”. Розробка програми та методики організації якого є подальшим завданням нашого дослідження.

Формування готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності можна розглядати як об’єктивний творчий процес, що ґрунтується на таких закономірностях: зумовленість потребами соціально-економічного і культурного розвитку суспільства, пріоритетними завданнями реформування освіти в Україні; органічне входження в систему професійної підготовки майбутніх педагогів; відповідність змісту, форм і методів формування готовності майбутніх учителів до інноваційної

діяльності сучасному рівню розвитку психолого-педагогічної науки і практики; взаємозумовленість специфіки та закономірностей творчого процесу та особливостей формування творчої індивідуальності майбутніх учителів. Тому можна зробити висновок, що формування готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності в умовах університету необхідно розглядати в органічній єдності з його професійною підготовкою.

Література:

1. Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя // Сов. педагогика. – 1990. - № 8. – С. 82 - 88.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. - К. : Академвидав, 2004. - 325 с.
3. Поташник М. Инновационные школы России. Становление и развитие / М. Поташник : Учебное пособ. - Новая школа, 1998. - 318 с.
4. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: учебное пособие / Г. К. Селевко. - М. : Народное образование, 1998. - 256 с.